

„V Sergejevi postelji, mislim...“ je odvrnil. Videla je, da nekaj išče. „Treba ji bo premenjati perilo,“ je zagodrnjal. Bil je močno vznemirjen.

Dolgo je stala tako, ne da bi mu posvetila vsaj trohico pozornosti. Končno je le našel, kar je iskal. V velik, lončen vrč, ki ga že nekaj časa ni uporabljala, je do vrha natočil vode. Ko je šel ž njim preko kuhinje, mu je voda pljusnila po obleki. Zaklel je.

„Čas je, da ležeš,“ je dejal in se srdito premaknil na mestu. „Saj si vsa modra od mraza.“

Nič ni rekla. Vzela je uro in jo počasi navijala. Čutila je njegov pogled; stal je pri vratih, v eni roki je držal vrč, z drugo pa je pazil na postelnino, ki si jo je položil preko ramen.

„Zdaj grem,“ je rekel. „Ti pa ne stoj tu, kaj se hočeš res prehladiti!“

„Da, prav to hočem,“ je odvrnila in se trdo vzravнала. Oči so ji zagorele. „Le pojdi, prosim te, pojdi. Nikar se ne pretvarjaj.“ Dvignila je roko in jo naglo zopet povescila.

Bila je obupno trudna.

Ko je legla, je prisluhnila Rihardovemu dihanju. Ni spal. Razložila je, kako se je popraskal in naglo pomislila, da mora na vsak način še jutri z otrokom k zdravniku. Izpuščaji, ki so mu pokrili hrbet, so se ji zdeli sumljivi.

Zastrmela se je skozi okno v temno, z zvezdami prebodeno nebo.

„Mama.“

„Da, dragec. Ne spiš.“

„Je papa že prišel? Prej je nekdo govoril.“

„Je že legel.“ Obrnila se je k steni. „Zelo pozno je že. Nikar ne blebetaj.“

„In tista gospa, ki je prišla ž njim... kdo je to? Je tudi ona že legla?“

Molk.

„Veš, mama, hotel sem ti že prej reči, da me prav nič ne vleče k vojakom. Ostal bom pri tebi, boš videla. Zaradi mene ti ne bo treba prav nič skrbeti.“ Govoril je šepetaje in se polagoma prevalil na njeno posteljo. „Lahko ležem k tebi?“ Privil se je k njej, ves trepetajoč od mraza in nespečnosti. (Dalje prih.)

Tri o rabskih Slovencih

V r a n

1.

Šolarček iz Slovenske vési (Rábatótfalu) se čudi:

Dicsértessék a Jézus Krisztus! — se vam zdi čudno, bači? Kaj se pri Vas ne poklanjate tako? — Seveda! Pri vas ste Slavi, mi pa smo „Magyarország“. Zdaj grem v šolo. Popoldne bom pa pasel. Ata delajo v „gyári“ za opeko,¹ mama pa v

¹ v tovarni

„židagyári“.² Stric so v Ameriki, pa nič denarja ne pošiljajo. Pravijo, da ne bodo metali dolarjev v Rabo. Mi pa nič žira (m. zsir)³ nimamo, da bi si dobro kuhali. — Ata in mama zaslužita mnogo, res je to. Toda kaj, če ves dan doma kričijo Micka, Francek, Majček pa Tina. No, saj letos bo že bolje. Micka pa Francek bosta morala tudi v šolo. Tako bosta ostala samo še dva doma. — Joj, da ste videli Micko, kako kislo se je držala, ko je prišla prvič iz šole. Zdaj imajo še gospo, ki znajo malo po naše talakoznivati (m. találkozni).⁴ Toda drugo leto bo drugače. Takrat jo bodo pa tanito⁵ v roke vzeli. Takrat ji ne bo noben „nem értenem“⁶ pomagal. Hvala Bogu, da sem jaz še večji, in da mi ne bo treba še enkrat biti majhen. — Če si pa naš ata ne dajo dopovedati, da moramo v šoli samo tako govoriti, kakor govori ves orság (=dežela m. orszag), ki nam reže kruh. Gospod učitelj nam to vedno govorijo in tepejo nas tudi, če tako ne delamo. — Ali so vas tudi topli, če niste v šoli drugače govorili, kakor pa doma? Jaz še sedaj ne razumem, zakaj so naša babica tako jokali, ko sem že dobro knjige bral. Rekli so „zdaj boš pa vse pozabil, kar sem te jaz učila!“ Potem so umrli, pa se niso nič več jokali. Ampak jaz bi bil rajši, če bi še živeli. Saj jokali ne bi več, ker bi jim vse povedal, kaj smo v iškoli⁷ slišali. Gotovo bi si dali dopovedati, da je res prav, kar nam tanár govorijo. — Boste videli, bači, ko bom velik in se bom oženil, bom s svojim čaladom (m. család)⁸ samo tako govoril, kakor zdaj mi v šoli govorimo. Gospod tanar nam vedno pravijo, da moramo že zdaj samo tako govoriti. Ampak naš ata nočejo. Včasih so pa res trmo-glavi. Res! Glejte, če bi oni hoteli iti daleč v orság iskat službo, saj bi se komaj do Monoštra dokérdazovali⁹ (m. kérdezni). Jaz pa lahko grem že zdaj kamor koli. In gospod tanár tudi pravijo, da lahko. Samo tega ne razumemo, zakaj mi mama vedno neke slavske knjige za templomo¹⁰ dajejo. Tam vse drugače piše kakor pa v naših. In tako težko se razume. Ko je pa tako čudno napisano. — Zdaj smo dobili, hvala Bogu, tudi novega plivanoša. Prejšnji so nas vedno silili, naj vsepovsod tako govorimo kakor doma. Če nismo ubogali, so nas tudi natepli. Ali ni čudno? Gospod tanár pa so nas zopet, če smo plivanoša ubogali. Novi plivanoša so pa od nekod daleč prišli in ravno tako govorijo kot gospod tanár. Zdaj je mnogo bolje. Gospod tanár so kar énekeľnivali¹¹ (m. énekeľni), ko smo novega plivanoša dobili. S prejšnjim sta se grdo gledala. Kakor naš Pufi in maček. S tem sta pa vedno skupaj. In mene imata oba rada. Gospod pliva-

² tovarna svilenega blaga

³ zabela

⁴ govoriti, pogovarjati se

⁵ učitelj

⁶ ne razumem

⁷ šola

⁸ družina

⁹ vprašati, povprašati

¹⁰ cerkev

¹¹ peti

noša so mi celo rekli, da me bodo daleč v váraš (m. váras)¹² dali, da bom mnogo sveta videl in da se bom mnogo naučil. Ko sem to doma povedal, so mama jokali, ata pa so palico s peči vzeli in so me hoteli natepsti. Pa so jih mama prosili, naj me pustijo. Jaz sem pa jokal. Zato, ker sô mama jokali in ker me ata niso natepli, ko so me hoteli natepsti — in ker nisem vedel, komu sem kaj hudega storil. V šoli so me vprašali, kaj so doma rekli, pa nisem nič povedal. — Glejte, tam pa Barin Jožek gre! Danes bo gotovo zopet kaj prinesel. Njegov oče hodijo večkrat tja čez mejo, pa vedno kakšne papirje ali pa knjige s slikami prinesejo. Pravijo, da tam zastonj dobijo. Nekoč so zelo lepe knjige prinesli, a še lepše so bile slike v njih, pa so jih vse gospod tanár vzeli, Jožeka in nas vse pa nabili. Vsi smo jokali, Jožek pa ni. Saj je tudi tri leta starejši od nas. Ampak v šoli pa le nič ne zna. Vendar ne vem, zakaj mu takrat niso prišle solze v oči, ko smo mi vsi tako jokali. Ko sem o tem doma povedal, so mama zopet jokali, ata pa so rekli, da so Jožekov ata lahko ponosni na Jožeka, in da Jožek že zna, mnogo zna, pa v šoli povedati noče. — Molčal sem, v šoli pa smo se dogovorili in smo Jožeka natepli. Vsak mu je dal vsaj toliko, kolikor je sam prejel. Pa zopet ni jokal. Samo knjig nam ni več pokazal. Govoril je pa vendar še z nami. Nekateri so se mu celo še bolj pridružili. In zdaj jih je že mnogo, ki z njim držijo. Naj le držijo z njim, bodo pa še z njim ostali. Nam drugim gospod tanár dobre note dajo, in gospod plivanoša lepe kejpce,¹³ njim pa je vsak lap v irki¹⁴ poln „egyes“.¹⁵ Mi drugi bomo šli k legénom (m. legény)¹⁶ in puške bomo dobili, pa tudi streljali bomo. Oni bodo pa doma ostali in bodo nas žalosno gledali, kako bomo lepo oblečeni. In žal jim bo tudi, zelo žal, so rekli gospod tanár.

Vaščan iz Slovenske vesi (Rábatótfalu) ugiba:

To je pa lepo, gospod, da ste nas prišli malo pogledat. Ko smo bili še skupaj, sem tudi jaz prišel večkrat čez Srebrni breg. Zdaj je to zelo težko. Pa tudi ne splača se ne, ker ne moremo nič noter prinesti. Komaj sem vas zagledal, sem vedel, da ste naš človek. Slišal sem, da ste govorili po naše. Aj, kako redko se to pri nas dandanes zgodi. Mi starejši sicer še vsi po domače govorimo, razen nekaterih, ki se hočejo prav visoko pririti pa mnogo zaslužiti. Ampak otroci, otroci! Kmalu bodo bolj vogtški govorili, kot pa njih tanarji. Saj tudi ni čuda! Ko pa je vse tako! In otroci skoraj rajši govorijo vogtški kot pa slovenski.

Pravil sem vam, da sem vas takoj spoznal za našega človeka. Kako pa vas tudi ne bi! Če je pri nas kdo gosposko oblečen, pa še vseeno po naše go-

¹² mesto

¹³ podobice

¹⁴ list v zvezku

¹⁵ enica, slaba ocena

¹⁶ mladenič; madžarska mladinska, napol vojaška organizacija

vori, vemo takoj, da je naš. Drugače tako noben gospod po naše ne govori in tudi malo kdo pride. In ko pride, bi bolje bilo, da ne bi prišel. Tak obisk nam je samo slabo znamenje: davek bodo terjali, hišo bodo preiskovali, zapisovali bo to in ono, plačati bo treba za to in za ono.

Pred leti so hodili tukaj okrog tak gospod, kot ste vi, pa so tudi po naše govorili. Pa pri meni so bili skoraj teden dni. Jaz sem imel takrat še slovenske knjige, pa tudi Kleklove liste sem še dobival. Potem so tisti gospod odšli. Komaj pa se je njihovo mesto razhladilo, so zrasli kakor iz zemlje detektivni in orožniki. Preiskali so hišo in pobrali vse slovenske knjige. No, Bog jim blagoslovi, saj niso bile mnogo vredne. Ampak bral bi pa človek vseeno rad ob nedeljah kaj koristnega. Potem so še enkrat prišli. Jaz sem na njivi oral, saj vidite tam ob Rabi, kjer je zdaj ajda posejana. So se pa na ženo spravili in so hoteli na vsak način zvedeti, kaj so tisti gospod delali pri nas. Žena se je razjezila in jih je z omelom od hiše nagnala: „Tam na njivi je stari,“ je dejala „tja ite, pa se z njim pogovorite“. Seveda jih ni bilo na njivo, pa tudi na dom niso več prišli. Samo čez par dni sem dobil papir, naj pridem v Monošter. Tam so mi dejali, da takih ljudi ne smem več sprejemati. Da mi bodo ženo iz tovarne vrgli, če se bo še kaj takega zgodilo. No, zdaj so že pozabili na to. Ampak Kleklovih listov pa vseeno nisem več naročil. In nihče drugi tukaj okrog. Saj veste, gospod! Če nam vzamejo Monošter, smo kakor piščanci brez koklje. Tam vsaj kaj prislužijo naši ljudje. — O tistem gospodu pa sem slišal, da je hud križev pot potil. Videl ga nisem več. Sosedov Miška ga je menda v Sombotelju videl, ko so ga še tam imeli. Zdaj je že zopet doma. Pa veste, zakaj so toliko hodili zavoljo tistega gospoda? Nekoga tukaj v vasi so srbeli podplati, pa je šel v Monošter in parkrat obrnil jezik na nepravo stran. In so morali iti, če so hoteli ali ne. — Saj drugače nam tukaj ni slabo. Doma za silo pridelamo, potem še v Monoštru kaj zaslužimo, pa iz Amerike nam včasih kdo kaj pošlje. Samo da bi vsaj v cerkvi razumeli, kar nam Bog govori. V Števanovcih so toliko srečni, da jim po domače govorijo, pa na Gornjem Seniku tudi. Tu v Monoštru pa nič. — Mladina, ki ima še hitre pete, bi lahko šla v Štenovce, a noče. Mi pa tudi če bi radi, ne moremo. Ko se nam pa že noge protivijo.

Ko smo bili še vsi pod Vogri, — vi tam čez tudi — je bilo mnogo lepše. Zdaj pa nas je tukaj premalo Slovencev, da bi mogli komu kaj zgrbati. Župana smo pa vseeno že dvakrat vrgli in postavili slovenskega na njegovo mesto. Pa mislite, da smo se dolgo veselili? Naznanili so ga, da ne dela dobro. Prišli so in so mu še obisti preiskali, potem so pa sami na njegov stol seli in njega na tla posadili. Naj rajši doma živino krmi in njivo orje, so mu dejali, pa jih ni ubogal. Rajši je vse pustil in se preselil s tega sveta. Kmalu po tistem so ga pokopali. No, saj se je tudi oni drugi ne dolgo nato pobral za njim. Nekateri so celo rekli, da je to kazen božja. Jaz pa pravim, da ni, ampak da smo si sami krivi, če nas bog tepe. Da je spletel bog za nas še tako debelo in trpežno bikevnico, bi bila preslaba. Ko pa pravijo, da imamo še na glavi kot podplat trdo kožo.

Veste, naj bo kakor koli — če bi prišli vi k nam, ali mi k vam — Monošter bi moral ostati z nami. Brez Monoštra mi ne moremo biti. Če bi delali drugače, bi se reklo, da sipljemo žito nemi živini, sami pa sline požiramo in čakamo, da se nam grob odpre.

Pred kratkim je v Monoštru par pametnih ljudi glave skupaj dalo in si marsikaj pametnega povedalo. Nato so nabirali denar. Tudi k nam so prišli. Dali smo, kolikor smo mogli. Pa nam ni žal. Sezidali so veliko zidino, kjer ima svoje mesto vsak, ki je kaj zraven dal. Če nam da bog, da kaj pridelamo, pa da nam drevje kaj obrodi, lahko svoje blago tja spravimo, pa ga kasneje za dobro ceno prodamo.

In še to vam lahko povem. Te dni se hoče ves svet na glavo obrniti. Če se še ni, pa se še bo. Tu okrog so že vse pobrali: konje, kola, ljudi. Nas, kar nas je v slovenskih vaseh, pa so kar pozabili. Vidite, včasih je pa le dobro, če kdo na koga pozabi.

Popotnik opisuje:

Hladno in megleno jutro; še na pol mrak. Od nekod se sliši petelinji glas. Vlak zapiska in se premakne s počasnim sopihanjem. Namenjen sem na Hodoš in nato dalje — čez. Vozil sem se preko polnoči do Sobote in zadremal v čakalnici na klopi. Samo dva sta še vstopila v Soboti; ali natančneje: eden in ena. Pogovarjata se madžarski. Ogledujeta me. Naredim se, kot da ne razumem njunega pogovora. Zato nalašč ne slišim, ko me vprašata, kam. Po tej preizkušnji brezskrbno nadaljujeta z ugibanji.

Ona: „Ampak čudno, da tako zgodaj potuje. In nahrbtnik ima, pa palico tudi.“

On: „Obleka ga izdaja za turista. Menda kakšen trgovec ali pa mešetar.“

Ona: „Jaz pa mislim, da je — begunec. Turist bi šel z večjim veseljem. — Prav ima, jaz bi tudi pobegnila.“

Nagnil sem se skozi okno in pogledal v rano jutro. Sunek svežega zraka, pomešan z neprijetnim vonjem po dimu mi je udaril v obraz. Zaprl sem in sedel. Imel sem sicer v redu vse listine za prehod čez mejo, pa me je vendar nemalo skrbelo. Prerokovali so mi, da bom imel sitnosti; ta dva me imata za begunca. — A prav zato se je še tem močneje oglasila v meni neka zadovoljnost in čudovita želja za nečem nenavadnim, pa četudi neugodnim.

Hodoš. Vlak se obrne in bo šel kmalu nazaj. Moja pot pa vodi proti meji. Pregled potnega lista, potrdilo o denarju, ki ga imam s seboj, premetavanje po nahrbtniku. — Skoraj eno uro je trajalo, da sem opravil na obeh straneh.

Čim sem prišel iz vasi in jo zavil v gozd, sem se najprej razgledal po specijalki in s prstom začrtal v duhu že tolikokrat prepotovano pot: Kotorány—Szalafő—Farkasfa—Zsidó—Szentgothárd. Dolga pot, a zanimiva. Saj še niti osem ura ni — in sonce tudi ne bo vroče, kakor vse kaže.

Pot me pelje po boríčevju. Vse me spominja na Goričko. Kako tudi ne! Saj je vse tako kot tam: ilovnata zemlja, ponekod pesek in pred mano razdrt kolosek, ki se mu še pozna huda ura prejšnjega dne. A na levo in desno gozd, sam borov gozd. Pa vendar je razlika med tem borovim gozdom in med borovim gozdom Goričanca. Tukaj gospodari še grof, tam pa bajtar; tukaj je videti v gozdu le pot in ob njej napise, da ni dovoljeno po gozdu hoditi, tam pa meja ob meji, sosed pri sosedu, ki ne moreta dočakati, da bi gozd malo porasel: otroke zebe, kuriti je treba; suhljadi pa tudi ni toliko, da bi je bilo dovolj. O, tukaj na grofovskem bi je bilo. A vmes je meja in na obronkih so napisi, da ni dovoljeno hoditi po gozdu.

Tiho je sredi obsežnega gozda. Videti ni nikamor. Poti pa tudi ni konca. Da, prišel sem do konca — sredi gozda. V velikem ovinku se kolovoz obrne, naprej pa vodi le steza in nato se še ta zgubi v grmičevju. Moja špecijalka mi ne ve nič svetovati. Na slepo srečo jo udarim širom čez borovje. Preveč na desno ne smem, da ne bi naredil prevelikega loka, na levo pa tudi ne, da ne bi prišel na mejo.

Na robu gozda pa sem si vendar želel, da bi mu še ne bilo konca. Kajti sonce se je premaknilo precej višje in senca bi se kar prilegla.

Špecijalka mi je povedala, da sem na pravi poti. Vendar sem povpraševal za pot, kogar koli sem srečal. Že zato, da bi spoznal ljudi. Sami Madžari. Niti v Farkasfa (sle. Farkašovci) nisem slišal slovenske besede. Stara žena mi je pripovedovala, da je pred letom umrla njena sosedka, ki je znala samo slovensko, zdaj pa da nihče več tako ne govori. Odrasli da se bojijo, otroci pa da se v šoli drugače učijo. Vprašal sem jo, ali zna ona slovenski. Postala je še bolj nezaupna in mi je obotavljaje se samo odkimala, da ne zna. Videl sem, da sem zavozil. Ne bi smel tako vprašati. —

„No, mati! Močni ste pa ešče zato, pa zdravi tuj, Bog Vam daj dugi žitek,“ sem jo nenadoma nagovoril v domačem narečju in motril vsako njeno kretnjo. Mislila se je narediti, kakor da me ne razume. Premerila me je bojazljivo še parkrat in se ozirala okrog sebe, kakor da išče pomoči. Končno pa se je le opogumila:

„Gja, gja san pa mislo, ka ste kakši žakucar od birovijske.“

Kriza je bila premagana, zaupljivost pridobljena. Pogostila me je in mi opisovala svoj rod, menda do petega kolena nazaj. Mož, da ji je v vojni padel, pa brat tudi. Priženila da se je v Farkaševce iz Andovec. O, takrat so bili še dobri časi. Zdaj pa ima že na leta zeta v hiši. Otroci mu že v šolo hodijo. Kmalu bodo šli služiti. Razen nje da ne zna nihče pri hiši slovenski, je še pristavila. Ni več časov, ko je še sama pasla na grofovskem, ko sta njen oče in mati delala na grofovskem, in ko so ji dedek živeli na grofovskem. Zatikalo se ji je, ko je tako govorila. Opazil sem, da bi ji madžarščina bolje tekla.

Preden sem se poslovil, me je še prosila, naj nikjer ne povem, da od nje prihajam, še manj pa, o čem sva se pogovarjala in kako.

Nehote mi je dala dobrohotna starka ključ do ljudi. Ne bom jih več spraveševal, ali govorijo tudi slovenski, ampak bom kar sam začel govoriti po domače. Če me bo kdo razumel, bo dobro, če pa ne, pa tako ne bo vedel, v kakšnem jeziku sem govoril. In sklep ni bil napačen. Naklonil mi je še mnogo domačinov na moji poti in mi izgladil pot do marsikaterih njih skrivnosti in do marsikaterih posebnosti njih narečja.

Vse drugače je bilo v Židovi, v vasici morda 20 minut južno Monoštra. Sicer so tudi tukaj čisto madžarske družine, a ravno tako tudi čisto slovenske. Največ pa jih je mešanih — z madžarsko večino. Star oče ob potoku mi je bil najbolj zaupen. Zapisal sem si nekaj značilnosti in ga primerno poplačal: „Malo za tobak, oča!“

Ni vedel, kako naj bi se mi zahvalil. Povabil me je celo, naj pridem na večer k njemu spat, če ne bi drugje kaj primernega dobil. Zahvalil sem se mu in rekel, da je do večera še dolgo, in da pelje moja pot še dalje.

Po zložni cesti sem krenil na sever — v Monošter. Hrbta zemlje, ki sta se vzpela na obeh straneh ceste, sta se zlila počasi z okolico, potok se je oddaljil in se vil v vijugah med ravnimi polji. Svet se je odprl na široko čez Monošter, preko Rabe in se tam daleč proti severu zopet dvignil ter se krožil v širokem loku na nemško stran.

Rabska dolina. Monošter!

Mestece je prijazno in čisto. Toda Sobota ga je že davno prekosila. Vojaki hodijo po ulicah. Vidi se jim, da so pred kratkim oblekli uniformo — pač na novo vpoklicani. Obrnil sem se zopet proti jugu. Hiše so se redčile. Mesto njih se je prikazalo za ovinkom poslopje opekarne. Tu sem prvič onstran meje naletel na odkrito in splošno slovensko besedo, vendar pa so me pozdravili v tujem jeziku. Ker sem bil pač drugače oblečen. Ko pa so videli, da govorim kot oni vsi, so se vstopili okrog mene in me obsipali z vprašanji, kaj delam na njihovi strani, kam sem namenjen, kaj bo prinesel jutrnji dan in sploh — kako stoji politika. (Ni res, da bi v Slovenski vesi vsi govorili madžarski, kakor je poročal pred leti v Etnologu Dr. Pavel Agost.)

Sonce se je že močno nagnilo, ko sem se poslovil od njih in se napotil proti Slovenski vesi, ki sem si jo izbral za prvi daljši postanek in za izhodišče svojega dela med Slovenci ob Rabi.

„A k Bedičovim be rade prišle, vej pa naj z menof ideo,“ se mi je ponudila ženica, ki sem jo povprašal za hišo znanega slovensko zavednega kmeta, ne toliko, da ne bi znal pota, kot zavoljo tega, da izvem že spotoma in v pogovoru kakšno zanimivost narečja.

„Čoso, pelaj toga bačija k Ričina,“ mi je dobila novega potovodjo iz gručke otrok, ki so se igrali ob vasi in se jih je nabralo kar celo krdelo okrog mene. Sama pa se je poslovila. V mesto da mora, nakupiti kvas in cimet, ker bodo „z lückimi“ krompir kopali, pa se spodobi, da jim speče beli „krü“.

Čim dalje sem šel v vas, tem večja je bila družba okoli mene in tudi glasna je bila bolj kot v začetku. Prvo začudenje jih je minilo. Najbolj pogumni me je celo vprašal, čigav sem in kako mi je ime. Njegov stric da je prišel iz Amerike, da pa ima prav tako obleko kot jaz, le čevljev da nima tako „nebesko“ velikih. Drugi pa se niso dali motiti; kar po „vilici“ (ulici) so igrali nogomet z žogo — skrpucano iz krp in zgneteno v približno žogi podobno gmoto.

Bedičev dom je takoj ob vaški kapelici; pa ne ob glavni „vilici“, ampak odmaknjen v „ograda“. Po stranski cesti se pride prav na dvorišče. Slepa ulica bi se ji reklo po mestnih pojmihi. Kajti konča se na Bedičevem dvorišču, ki ga zapira z ene strani pleteni plot („opleltar“) in sosedova hiša, z druge Bedičevo gospodarsko poslopje in s tretje „prednji hram“. Je to tip rabske hiše, ki govori, da je moral biti najbližji prednik v dobrih razmerah, ali pa da je še sedanji posestnik, ko je sezidal na mestu stare novo hišo: „obokani trnac“ vzdolž „prednjega hrama“; streha, krita z opeko; „zidana“ kuhinja z modernim štedilnikom, pečjo in kotlom. Ko vidite eno tako kuhinjo pri rabskih Slovencih, veste že, kakšne so vse druge. Grajene so po istem načelu in v isti obliki, razlika utegne kvečjemu biti v prostornosti. Druge vrste hiš pa so take, da so krite s slamo in so zgrajene navadno v obliki odprtega štirikota s hlevi na eni strani in s „prednjim hramom“ na drugi strani, ki ju pa veže gumno (gümla). To so še stare hiše, kakršne so prej vse bile, pa jih izpodrivajo zdaj nove. — Bolj v dolini kakor pa v hribih; bolj v bližini mesta kakor pa v oddaljenih vaseh. Ta razporeditev hiš, oziroma razmerje števila starih in števila novih je za tujca najvidnejša in najzgovornejša priča o premoženjskih razmerah njih gospodarjev. Zanimive pa so stare hiše najbolj zavoljo odprtih ognjišč, kakršnih je videti sicer tudi še v Prekmurju, toda v manjši meri.

„Ai, ai! znau san ka pridata,“ mi je že od daleč klical gospodar, ko sem se mu bližal v spremstvu tako pestre in živahne množice. Pri Bediču se je ustavil malo da ne vsakdo, kdor je obiskal Slovence ob Rabi. Pod njegovo streho se je počutil vsakdo varnega. In na to je Bedič zelo ponosen. Jaz ga sicer prej nisem poznal; zato so pa drugi že v naprej naznanili moj prihod — ne vem, ali iz dobrih ali slabih nagibov. —

Obrisal je žuljave roke v predpasnik in mi hotel naproti. Tota četica pred menoj je bila tako številna, da si je moral z rokami prikrčiti pot do mene, preden sva si segla v roke.

„Nej san vörvo kai pri nas tölko mlajšof bilou,“ se je čudil sam, od kod se jih je toliko nateplo. Naganjal jih je domov. Toda nič ni pomagalo. Slišati so morali na vsak način, kdo sem in od kod (eden me je celo vprašal, koliko čevlji tehtajo, „ko so pa tako na grobo okovani“), nato pa so se z glasnim vriščem odpodili nazaj na „vilico“ in od tod menda na travnik k nadaljevanju tekme. Najbližji seveda niso zamudili prilike, da ne bi mimogrede sporočili doma, da je prišel k Bedičevim, neki „bač“ v širokih hlačah in velikih čevljih z nahrbtni-

kom s „poključnjanim bejlin krščakon“. Bolj oddaljene pa so ženske rešite tega opravka in si glasno „šepetale“ čez „ogradece“ tako važno novico.

Hodil sem skoraj da ves dan brez odmora, a nisem občutil niti utrujenosti, niti gladu. Tako čudno in nepopisno lepo se mi je zdelo vse okrog mene. Posebno pa še, ko so mi udarjali na ušesa neprestano novi zvoki, novi izrazi in nove besede — stvar, zavoljo katere sem prišel k Rabi v vas. Pripravil sem papir in svinčnik ter samo poslušal, poslušal. A slišati je bilo toliko in tako zanimivega, da trije ne bi utegnili zapisati vsega bogastva našega jezika, ki se je sipalo name onega dne še pozno v noč. —

Prvi teden mojega bivanja pri Bedičevih se je bližal koncu. Dovrševal sem delo, ob katerem sem užival in trpel, odkar sem odložil popotno palico. Pole so se polnile in gradivo je naraščalo iz dneva v dan. — Obiskal sem v tem času samo še sosednjo vas Sakalovce, pa so se me ustrašili. Seveda ni vsakdo Bedič in ni vsaka vas Slov. ves. To izkušnjo in resnico sem vzel na znanje in sklenil, da se bom v bodoče po njej ravnal. Sicer pa vedo v Slovenski vesi marsikaj o Sakalovčarih: da so zelo strahopetni; da so že ves denar zakopali, ker se boje vojne; da so navalili iz istega vzroka na trgovce v Monoštru in sami skoraj vso sol in ves petrolej pokupili, da so zelo babjeverni. Kljub temu pa priznavajo, da imajo prav Sakalovčari morda najlepšo vas ob Rabi: hiše kakor v mestu, druga ob drugi in vse lepo ob široki „vilici“. Vas pa ima gotovo najlepšo lego: v dolini kakor v orehovi lupini ob beli cesti in ob potočku. Niti Slovenska ves nima take lege.

Poleg naklonjenih radovednežev pa so zvedeli o mojem bivanju pri Bedičevih tudi nenaklonjeni in mrkogledi. Izid vsega je bil ta, da so me obiskali lepega dne orožniki. Seveda, Bedič je bistra glava! K njemu da sem prišel le na obisk, je dejal. In so mu verjeli. Ogledali so si moje listine ter odšli z mrmranjem „Nincs baj“ (nič hudega). Seveda jim nisem pokazal niti univerzitetnega poročila za moje delo, niti špecijalke z vrisano jezikovno mejo.

Bedič je vedel, kdo me je šel javit. Naročil sem mu, naj pošlje Judežu „filler“ za podplate. Sprejel je in pripomnil, da se mi sicer ni treba nič bati; da bo že sam uredil pri „županu“. — Od tega dne sem se še manj kazal na „vilici“, imel pa sem zato tem več radovednežev okrog sebe.

Onega dne je bil praznik „mala meša“. Napravil sem se in odpeljal z jutranjim vlakom v Sombotelj. Tu sem naletel na človeka, kakršnih ima naša domovina še najmanj: na odkritega odpadnika.

Kot deček je prišel v Sombotelj in se izučil krojaštva. Kasneje je sicer prišel še domov, pa se mu je zdelo, da je krojaštvo lažje. Vrnil se je in se poročil. Žena je govorila takrat le napol slovensko, otroci govorijo samo madžarsko in — pišejo se Bakonyi, kakor sedaj njih oče, ki se je pisal nekoč Bokan, kakor se še sedaj pišejo njegovi domači v Prekmurju. Oblast je dovolila takim kameleonom, da si smejo izbrati tri najbolj zaželena imena z začetno črko prejšnjega imena.

In Bokan je segel kar najvišje; zapisal je pri uradu: Baranya, Battyány, Bánfy. Sama visoka imena, sami veliki možje iz madžarske preteklosti; a dali so mu ime Bakonyi, ime zloglasnega roparja, istoimenskega gozda ne daleč od Sombotelja. Zato nekdanji Bokan nerad o tej zadevi govori. Prosil me je, naj se kaj oglasim, ko pridem zopet čez mejo. Obljubil sem in si zapisal naslov na ime Bokan. Prebral je in malo pomislil, nato pa neodločno, skoraj boječe dodal:

„Ne zamerite, gospod, jaz sem zdaj Bakonyi, Ferencz Bakonyi“. Ta Bakonyi me je spremljal vso pot do Monoštra in še danes mi noče iz glave. Ko sem se vrnil, sem pisal razglednice na vse strani, največ iz svojega rojstnega kraja, ostale pa iz Ljubljane. Prva je bila namenjena † Francu Bokanu.

Kmalu nato sem se poslovil pri Bedičevih. Spremili so me do konca vasi in mi ponovno naročili, naj se kar k njim vrnem, če bi imel sitnosti, ali pa naj se držim čim bližje meje. Spogledali smo se ob zadnjih besedah in se — vsi hkratu — zasmejali. — Takrat še nismo slutili, da bom moral čez par dni izkoristiti noč in bežati iz Števanovec — iz slovenske vasi, ko me bo izdal Slovenec, števanovski župan in tujčev zvesti hlapec Judeževe krvi in postave.

Potovanje me je naučilo previdnosti. Šel sem sicer, a sem se kmalu vrnil. Preoblečen v navadnega delavca sem opravil svojo nalogo še v zadnji slovenski postojanki na Madžarskem — v Andovcih.

Kljub Judežem, ki se skrivajo pod različnimi imeni in opravljajo z judeževsko vestnostjo svoje poslanstvo, je slovenski narod ob Rabi še ves naš in slovenski. V Slovenski vesi se sicer že zelo pozna vpliv madžarskega jezika, a prav tukaj so doma najbolj zavedni Slovenci ob Rabi. Menda prav zato, ker so najgloblje v tujskih kleščah. Dokler se bodo slovenski otroci slovensko poklanjali, dokler bo slovenski človek bral iz slovenske knjige pri maši (ljudje si jih hodijo sami kupovat čez mejo!) in dokler si bo v svesti, da ima tostran še nekoga, ki govori ravno tako kot on, ki misli in čuti isto kot on, ki se veseli, kot se on veseli, in ki trpi, kot on trpi — toliko časa se nam ni treba bati za Slovence ob Rabi. Preuranjene so sodbe pesimistov, da so Slovenci ob Rabi zapisani narodni smrti. Narod, ki je obdržal svojo besedo tisoč let v enakih okoliščinah, ne gine tako naglo — vsaj v enem dnevu ne. Ginejo in odpadajo samo posamezniki. Ti pa si pišejo sami obsodbo in „mrtelni list“. Dokler vas bodo ustavljali v Kermedinu, v čisto madžarski okolici, slovenski fantje iz rabske doline in vam klicali v slovo slovenske besede, toliko časa smo lahko ponosni na peščico Slovencev ob Rabi.